

Covid-19 Pandemi Sürecinde Annelerin Çocuklarını Korumak için Yaptıkları Geleneksel Uygulamalar

Traditional Practices of Mothers to Protect Their Children During the Covid-19 Pandemic Process

Fehmi BAŞKURT¹, Arzu SARIALIOĞLU^{2,*}

Özet

Amaç: Araştırmanın amacı, Covid-19 pandemi sürecinde annelerin çocuklarını korumak için yaptıkları geleneksel uygulamaları ve etkileyen faktörleri incelemektir.

Yöntem: Tanımlayıcı tipte olan araştırma Nisan-Mayıs 2021 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini belirtilen tarihler arasında, Ardahan Devlet Hastanesi'nin çocuk polikliniğine başvuran, Covid-19 belirtileri gösteren çocuğu olan, kendisi Covid-19 geçirmeyen, iletişim problemi olmayan, okur-yazar olan 100 anne oluşturmıştır. Araştırmada 20 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır.

Bulgular: Annelerin Covid-19 pandemi sürecinde %77'sinin geleneksel uygulamalar hakkında bilgisi olmadığı ve %71'inin geleneksel uygulamaları kullanmadığı bulunmuştur. Annelerin %91'inin çocuğundaki belirtileri Covid-19 olarak algıladığı belirlenmiştir. Annelerin %75'inin belirtisi bulunan çocuğu sağlık kuruluşuna götürdüğü bulunmuştur. Geleneksel uygulamayı kullanan anneler arasında %71'i bitkisel kaynakları tercih etmektedir. Annelerin geleneksel uygulama kullanma nedenleri %82.1 oranı ile bağışıklık güçlendirme amaçlıdır. Annelerin %80'i çocuğunu koronavirüsten koruyabildiklerini düşünmektedir. Annelerin koronavirüsten koruma yöntemlerine bakıldığında %99'unun çocuğunda hijyen kurallarına dikkat ettiği saptanmıştır.

Sonuç: Annelerin çoğunluğunun Covid-19 pandemi sürecinde geleneksel uygulamalar hakkında bilgisi olmadığı ve geleneksel uygulamaları kullanmadığı bulunmuştur. Annelere doğru geleneksel uygulamalar hakkında bilgi verilmesi önerilebilir.

Anahtar kelimeler: Covid-19, çocuk, geleneksel uygulama, korunma.

Abstract

Aim: The aim of research is to determine the traditional practices of mothers to protect their children during the Covid-19 process, to examine the factors affecting.

Methods: The descriptive research was conducted between April-May 2021. The population of the study consisted of 100 mothers who applied to the pediatric polyclinic of the Ardahan State Hospital between specified dates, children showed signs of Covid-19, were literate, did not have Covid-19, had no communication problems. A questionnaire consisting of 20 questions was used in the study.

Results: It was found that 77% of the mothers did not know about traditional practices and 71% did not use traditional practices during the Covid-19 process. It has been found that 91% of mothers perceive the symptoms in their child as Covid-19. It was found that 75% of the mothers took the child with symptoms to the health institution. Among mothers who use traditional practice, 71% prefer herbal sources. The reasons for mothers to use traditional applications are for immune strengthening with 82.1%. 80% of mothers think that they can protect their child from coronavirus. When the mothers' methods of protection from coronavirus were examined, it was determined that 99% of them paid attention to the rules of hygiene in their children.

Conclusion: It was found that the majority of mothers did not know about traditional practices and did not use traditional practices during the Covid-19 process. It has been determined that mothers who are university graduates use more traditional practices. It may be recommended to inform mothers about correct traditional practices

Keywords: Covid-19, child, traditional practice, protection.

GİRİŞ

Covid-19, en son ortaya çıkan koronavirüsün çeşitli semptomlara (ateş, öksürük, yorgunluk, nefes darlığı, eklem ağrısı vb.) neden olduğu, solumum yolu ile insandan insana geçen bulaşıcı bir hastalıktır. Bu hastalık,

¹ Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, fehmi.baskurt6301@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3081-8199

ORCID: 0000-0002-8042-6882

² Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, arzu.celebi@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3047-8008

*Sorumlu Yazar

Geliş Tarihi / Received: 28-05-2022

Kabul Tarihi/Accepted: 26-07-2022

şu anda küresel olarak dünyayı etkileyen bir salgındır (WHO, 2019). Koronavirüs hastalığı için etkili bir tedavi edici özelliği olan herhangi bir yöntem yoktur. Sağlık kuruluşlarında yatmakta olan hastalara destekleyici tedavi verildiğinden dolayı “hastalıktan korunmanın” virüs bulaşması açısından en etkili yöntem olduğu düşünülmektedir (WHO, 2020; WHO, 2021).

Dünya çapında genel olarak uzun yıllardır kullanılan geleneksel uygulama yöntemleri çocuklarda kronik hastalıklarda yaygındır. Astımlı çocukların %52’sinde, dikkat eksikliği ve hiperaktivite tanılı çocukların %68’inde, romatolojik rahatsızlığı olan çocukların %64’ünde, kanserli çocukların %65’inde, serebral palsili çocukların %56’sında, özel bakım ihtiyacı olan çocukların %64’ünde geleneksel uygulama yöntemlerinden en az bir tanesi kullanılmaktadır (Muslu & Öztürk, 2008).

Yapılan çalışmalar, geleneksel uygulamaların birçok kolaylığı ve yararlarının olmasından dolayı ebeveynler tarafından tercih edildiğini belirtmektedir (Aydın ve ark., 2015; Bülbül ve ark., 2014; Muslu & Öztürk, 2008). Ebeveynler genellikle geleneksel uygulama yöntemlerini kronik hastalığı olan (kanser, obezite, migren, diyabet, hipertansiyon) çocuklarında ya da sık görülen (bronşit, bronşiolit, pnömoni gibi) hastalıklarda kullanmaktadır. Bu yöntemler bazen zararlı bazen de iyileşmeyi geciktirici etkilerinden dolayı çocuklara zarar verebilmektedirler. Çocuklar yetişkinlere göre fizyolojik veya psikolojik yönlerden daha zayıf oldukları için bu yöntemlerden daha fazla etkilenebilmektedirler (Güveli ve ark., 2021). Bu yüzden ebeveynlerin çocuklarına geleneksel uygulama yöntemlerinden herhangi birini kullanmadan önce sağlık çalışanlarından bilgi alması oldukça önemlidir.

Çocuklarda Covid-19 daha hafif semptomlar ve bazen asemptomatik bir şekilde görülebilmektedir. Hastalıktan korunmanın en etkili yöntemi ise virüse maruz kalmamaktır (Özdemir & Pala, 2020; Pars, 2020). Bu süreçte bilinmeyen yönleri çok olan Covid-19’dan korunmada; bağışıklığı güçlendirme, rahatlama, tedaviye ek destek amaçlı iyileşmeyi hızlandırmak amacıyla geleneksel ve tamamlayıcı tıpa yönelme olmuştur (Işık & Can, 2021; Uçar ve ark., 2020).

Geleneksel ve tamamlayıcı tıp, tıbbi tedavilere ek olarak yapılan ve bazen tıbbi tedavilerin yerine kullanılan her türlü sağlık hizmeti olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak bağışıklığı güçlendirme, kişinin rahatlama, tedaviye ek destek, yaşam kalitesini arttırmak, uyku kalitesini arttırmak, mental sorunları çözmek ve hastalıklardan iyileşmeyi hızlandırmak amacıyla kullanılmaktadır. İnsanların geleneksel uygulama yöntemlerini tercih etmesindeki bazı faktörler; kolay bulunur olması, ekonomik olması, kolay hazırlanması, ilaçlara nazaran daha az yan etkisinin olması ve doğal olmalarıdır (Chang ve ark., 2011).

Covid-19 pandemi sürecinde hastalıktan korunma konusunda hemşirelerin birçok sorumluluğu bulunmaktadır. Bunlar, hastalığın önlenmesi amaçlı eğitimlerin sağlanması, salgın süreci boyunca yanlış bilgi ve uygulamaların yayılmasının engellenmesi, geleneksel ve tamamlayıcı tıp yöntemlerinin yararları, olası zararları ve yapılan tedavilerle etkileşimi hakkında danışmanlık yapılması gibi konularda eğitimler gerçekleştirilmesidir (Aylaz & Yıldız, 2020).

Covid-19'dan korunmak yetişkinler kadar çocuklar için de önemlidir. Çocukların ebeveynleri tarafından birçok hastalıktan korunmaya ve sağlıklarının geliştirilmesine ihtiyaçları vardır. Ailelerin çocuklarını hastalıklardan koruma yöntemlerini doğru bilmeleri ve sağlıklarını geliştirecek uygulamalara hâkim olmaları oldukça önemlidir. Covid-19 hastalığının yeni olması, tıbbi tedavinin kesinleşmemesi, aşı ile ilgili tereddütlerin olması, çocuklarda ilaç kullanımının olmaması aileleri çocukları için geleneksel uygulama yöntemlerine yöneltmektedir. Literatürde Covid-19 ve çocuklarda kullanılan geleneksel uygulamalar ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle, araştırma Covid-19 pandemi sürecinde annelerin geleneksel uygulamaları bilme durumu ve uygulama sıklığı, çocuklarını korumak için yaptıkları geleneksel uygulamaları ve etkileyen faktörleri incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma Soruları

S1: Annelerin Covid-19 pandemi sürecinde geleneksel uygulamaları bilme durumu ve uygulama sıklığı nedir?

S2: Annelerin çocuklarını Covid-19'dan korumak için yaptıkları geleneksel uygulamalar ve amacı nedir?

S3: Annelerin çocuklarını Covid-19'dan korumak için yaptıkları geleneksel uygulamaları etkileyen faktörler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Tarihi

Araştırma, Ardahan Devlet Hastanesi çocuk polikliniğinde Nisan-Mayıs 2021 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Nisan-Mayıs 2021 tarihleri arasında Ardahan Devlet Hastanesi çocuk polikliniğine başvuran, Covid-19 belirtileri gösteren çocuğu olan, kendisi Covid-19 geçirmeyen, iletişim problemi olmayan, okur-yazar olan 127 anne oluşturmuştur. Covid-19 pandemi süreci nedeni ile hastalık bulaşma kaygısı taşıyan 27 anne araştırmaya katılmayı kabul etmediği için çalışma 100 anne ile tamamlanmıştır. Örneklem yöntemine gidilmemiştir. Örneklem büyüklüğünün yeterli olduğunu belirlemek için “G. Power 3.1.9.2 programı” kullanılarak yapılan güç analizinde çalışmanın %95 güven aralığında, 0.05 anlamlılık düzeyinde etki büyüklüğünün 0.3 olduğunda 100 annenin (X^2 : 11.07, Power: 0.62) yeterli olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Anket Formu: Verilerin toplanmasında literatür (Bulut & Tüfekçi, 2016; Muslu & Öztürk, 2008; Taşar ve ark., 2011) ışığında araştırmacılar tarafından oluşturulan bir anket formu kullanılmıştır. Anket formu 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde annelerin özelliklerini belirleyen 6 kapalı uçlu soru yer almıştır. İkinci bölümde ise Covid-19 pandemi sürecinde annelerin geleneksel uygulamaları bilme durumları ve uygulama sıklığını, çocuklarını Covid-19'dan korumak için yaptıkları geleneksel uygulamalar ve amacını, çocuklarını Covid-19'dan korumak için yaptıkları geleneksel uygulamaları etkileyen faktörleri belirleyen 2'si açık uçlu olmak üzere 14 soru bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması

Veriler, mesai saatleri içerisinde haftanın 5 günü (Pazartesi-Salı-Çarşamba-Perşembe-Cuma) yüz yüze, soru-cevap görüşme tekniği ile 10 dakikalık sürede anket formu kullanılarak elde edilmiştir. Veriler toplanırken Covid-19 tedbirlerine (maske, mesafe, hijyen) uyulmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen veriler “Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 17.0 programı” kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde) ve ki kare testi ile değerlendirilmiştir. Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik İlkeleri

Araştırma için bir üniversitenin Etik Kurulu'ndan etik onay (2020-5/4 sayılı 08.09.2020 tarihli) ve kurum izni alınmıştır. Annelere araştırmanın amacı açıklanmış ve gönüllülük temelinde sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Araştırmada "Aydınlatılmış Onam", "Özerkliğe Saygı", "Gizlilik ve Gizliliğin Korunması" ve "Kişisel Verilerin Korunması" ilkelerine uyulmuştur. Araştırmada İnsan Hakları Helsinki Deklarasyonu'na sadık kalınmıştır.

Araştırmanın Genellenebilirliği ve Sınırlılığı

Araştırmanın sonuçları araştırma özelliklerini taşıyan annelere genellenebilir. Covid-19 pandemi süreci nedeni ile hastalık bulaşma kaygısı taşıyan annelerin az katılımı araştırmanın sınırlılığıdır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan annelerin demografik durumlarına ilişkin bulgular Tablo 1'de yer almaktadır. Buna göre; annelerin %60'ının 26-35 yaş aralığında, %52'sinin eğitim seviyesinin ilkokul, %56'sının şehir

merkezinde yaşadığı, %49'unun geliri giderinden az, %67'sinin çekirdek aile yapısında ve %41'inin çocuk sayısının 3-4 olduğu bulunmuştur.

Covid-19 pandemi sürecinde annelerin %77'sinin geleneksel uygulamalar hakkında bilgisi olmadığı ve %71'inin geleneksel uygulamaları kullanmadığı bulunmuştur. Annelerin geleneksel uygulamaları kullanma sıklığı da %32.1 oranında haftada 2-3 defa belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 1. Annelerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n=100)

Özellikler	n	%
Yaş		
18-25 yaş	5	5.0
26-35 yaş	60	60.0
35 yaş üzeri	35	35.0
Eğitim		
Okur-yazar	10	10.0
İlkokul	52	52.0
Ortaokul	10	20.0
Lise	10	14.0
Üniversite	18	18.0
Yaşam Yeri		
Köy	39	39.0
İlçe	5	5.0
Şehir	56	56.0
Ekonomik Durum		
Gelir giderden az	49	49.0
Gelir gідere denk	43	43.0
Gelir giderden fazla	8	8.0
Aile Tipi		
Çekirdek aile	67	67.0
Geniş aile	33	33.0
Çocuk Sayısı		
1- 2	26	26.0
3- 4	59	59.0
5 ve üzeri	15	15.0

Tablo 2. Annelerin Geleneksel Uygulamalar Bilgisi ve Kullanma Durumu

Uygulamalar ve Kullanma Durumu	n	%
Geleneksel Uygulamayı Bilme Durumu		
Evet	23	23.0
Hayır	77	77.0
Geleneksel Uygulamayı Kullanma Durumu		
Evet	29	29.0
Hayır	71	71.0
Geleneksel Uygulamayı Kullanma Sıklığı		
Haftada 7 defa	9	16.0
Haftada 2-3 defa	18	32.1
Haftada 1 defa	16	28.7
Ayda birkaç defa	5	9.0
İhtiyaç halinde (hastalık, halsizlik, iştahsızlık vs. durumlarda)	8	14.2

Annelerin %66'sının ailesinde ve çevresinde Covid-19 tanısı almadığı ve %91'inin çocuğunun Covid-19 tanısı almadığı bulunmuştur. Çocukta ateş görülme sıklığı %50, bulantı-kusma, ishal ve huzursuzluk görülme sıklığı %16.6'dır. Annelerin %91'inin çocuğundaki belirtileri Covid-19 olarak algıladığı ve %75'inin belirtisi

bulunan çocuğunu sağlık kuruluşuna götürdüğü saptanmıştır. Annelerin %25'i ilaç dışı yöntemle başvurup çocuğuna ılık duş aldırıldığını ve nane limon kaynaklığını ifade etmiştir. Geleneksel uygulamayı kullanan anneler arasında %71'i bitkisel kaynakları tercih etmektedir. Annelerin geleneksel uygulama kullanma nedenleri %82.1 ile bağışıklık güçlendirme amaçlıdır. Annelerin %80'i çocuğunu koronavirüsten koruyabildiklerini düşünmektedir. Annelerin koronavirüsten koruma yöntemlerine bakıldığında %99'unun çocuğunda hijyen kurallarına dikkat ettiği saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Annelerin Çocuklarını Covid-19' dan Korumak için Kullandıkları Geleneksel Uygulamalar ve Amacı

Uygulamalar ve Amacı	n	%
Aile ve Çevresinde Covid-19 Tanı Alma Durumu		
Evet	34	34.0
Hayır	66	66.0
Çocuklarında Covid-19 Tanı Alma Durumu		
Evet	9	9.0
Hayır	91	91.0
Çocuklarda Görülen Belirtiler		
Ateş	6	50.0
Bulantı-kusma	2	16.6
İshal	2	16.6
Huzursuzluk	2	16.6
Belirtileri Covid-19 Olarak Algılama		
Evet	80	80.0
Hayır	20	20.0
Belirtilere Yönelik Annelerin Uyguladığı Yöntemler		
Sağlık kuruluşuna başvurmak	9	75.0
İlaç dışı yöntemler kullanmak (ılık uygulama, bitkisel ürünler)	3	25.0
Geleneksel Uygulama Yöntemleri		
Bitkisel yöntemler	39	71.0
Dini yöntemler	7	12.7
Diğer (apiterapi)	10	16.3
Geleneksel Uygulama Kullanma Nedenleri		
Tedavi için	6	10.8
Rahatlama için	4	7.1
Bağışıklığı güçlendirmek için	46	82.1
Covid-19'dan Koruyabilme İnancı		
Evet	80	80.0
Hayır	20	20.0
Covid-19'dan Korumak için Uyguladıkları Yöntemler*		
İzolasyon	95	95.0
Hijyen	99	99.0
Düzenli ve dengeli beslenmek	87	87.0
Geleneksel uygulamalar	29	29.0

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 4'de annelerin demografik özellikleri ile geleneksel uygulama kullanımları karşılaştırılmıştır. Annelerin yaşı, eğitim durumu, yaşam yeri, gelir düzeyi, çocuk sayısı ve aile yapısı ile geleneksel uygulama kullanma arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır ($p>0.05$).

Tablo 4. Annelerin Çocuklarını Covid-19'dan Korumak için Yaptıkları Geleneksel Uygulamaları ile Etkileyen Faktörlerin Karşılaştırılması (n=100)

Geleneksel Uygulama Yapma Durumu						
Özellikler	Evet		Hayır		X ²	p
	n	%	n	%		
Yaş						
18-25 yaş	2	40.0	3	60.0	5.501	0.064
26-35 yaş	9	15.0	51	85.0		
35 yaş ve üzeri	12	34.3	23	66.7		
Eğitim						
Okur-yazar	1	10.0	9	90.0	1.507	0.218
İlkokul	10	19.2	42	80.8		
Ortaokul	2	20.0	8	80.0		
Lise	2	20.0	8	80.0		
Üniversite	10	55.6	8	4.6		
Yaşam Yeri						
Köy	12	30.8	27	69.2	0.261	0.878
İlçe	1	20.0	4	80.0		
Şehir	16	28.6	40	71.4		
Ekonomik Durum						
Gelir giderden az	15	30.6	34	69.4	2.464	0.292
Gelir gidere denk	10	23.3	33	76.7		
Gelir giderden fazla	4	50.0	4	50.0		
Aile Tipi						
Çekirdek aile	22	32.8	45	67.2	1.451	0.252
Geniş aile	7	21.2	26	78.8		
Çocuk Sayısı						
1-2	12	46.2	14	53.8	8.111	0.088
3-4	11	37.9	47	67.1		
5 ve üzeri	6	20.7	9	12.9		

X²: Ki kare testi

TARTIŞMA

Covid-19 sürecinde annelerin çocuklarını korumak için yaptıkları geleneksel uygulamaları ve etkileyen faktörleri incelemek için gerçekleştirilmiş olan araştırmada elde edilen bulgular ilgili literatürle tartışılmıştır.

Araştırmada, annelerin çoğunluğunun (%77) Covid-19 sürecinde geleneksel uygulamalar hakkında bilgisi olmadığı saptanmıştır (Tablo 2). Kurt ve ark. (2019) yaptıkları “Acil servise solunum sistemi şikayetiyle başvuran çocuk hastalarda Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp (TAT) kullanımının değerlendirilmesi” isimli çalışmasında annelerin yarısının geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarını uyguladığı belirlenmiştir (Kurt ve ark., 2019). Covid-19 hastalığının yeni olmasından dolayı annelerin bu hastalıkta kullanılacak yararlı geleneksel uygulamaları bilmemesi de beklenen bir sonuçtur.

Araştırmada, annelerin çoğunluğunun (%71) Covid-19 sürecinde geleneksel uygulamaları kullanmadığı bulunmuştur (Tablo 2). Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının çocuklarda kullanımı yetişkinlere oranla daha azdır. Solunum sistemi hastalığına sahip çocukların anneleri üzerine yapılan bir çalışmada annelerin %38.2’sinin geleneksel uygulama yöntemlerini bazen kullandıkları bulunmuştur (Aydın ve ark., 2015). Kurt ve ark. (2019) çalışmasında çocukların solunum sistemi hastalıklarında annelerin %77.2’sinin

geleneksel ve tamamlayıcı tıp kullandığı bulunmuştur (Kurt ve ark., 2019). Tuncel ve ark. (2013) yaptığı bir çalışmada kronik hastalığı olmayan çocukların ailelerinin TAT yöntemlerinden en az birine başvurma oranı %83.3 olarak saptanmıştır (Tuncel ve ark., 2013). Hazır ve Bozkurt'un (2020) çalışmasında üst solunum yolu enfeksiyonu geçiren çocuklarda ebeveynlerinin büyük çoğunluğu (%86) TAT uygulamaktadır (Hazır & Bozkurt, 2020). Literatürdeki çalışmalara bakıldığında anneler genelde geleneksel uygulamaları çocuklarında kullanmışlardır. Araştırmamızda geleneksel uygulama kullanma oranının düşük olmasının sebebi, Covid-19 hastalığının yeni ortaya çıkması ve yararlı olacak geleneksel uygulamaların bilinmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada, annelerin yarısının (%50) çocuğunda ateş, düşük oranda da (%16.6) bulantı-kusma, ishal ve huzursuzluk görüldüğü saptanmıştır. Annelerin çoğu (%80) belirtileri Covid-19 olarak algılamış ve bu annelerin %75'i çocuğunu sağlık kuruluşuna götürmüştür (Tablo 3). Yapılan çalışmalarda Covid-19'un yetişkinlere göre çocuklarda belirtilerin daha hafif seyrettiği bulunmuştur. Çocuklar semptom göstermeyebilir ya da "ateş, kuru öksürük, solunum yolu enfeksiyonu belirtileri, burun akıntısı, burun tıkanıklığı, boğaz ağrısı, baş ağrısı, iştahsızlık ve bazı vakalarda karın ağrısı, bulantı, kusma, ishal" gibi gastrointestinal sistem komplikasyonları görülebilir (Özdemir & Pala, 2020; Pars, 2020). Literatür araştırma bulgumuzu desteklemektedir.

Araştırmada, geleneksel uygulama kullanan anneler arasında çoğunluğu (%71) bitkisel kaynakları tercih etmektedir (Tablo 3). Bu durum bitkilerin bağışıklığı güçlü tutması, daha kolay bulunabilmesi, ekonomik olması, ilaca göre yan etkilerinin az olması gibi nedenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda da en çok kullanılan yöntemin bitkisel yöntemler olduğu ortaya çıkmıştır (Aydın ve ark., 2015; Bozkurt, 2020; Büyük ve ark., 2014; Göktaş & Gıdık, 2019; Hazır & Bozkurt, 2019; Taşar ve ark., 2011; Uğurlu ve ark., 2014). Ayrıca, Covid-19 hastalığı bulaşmadan önce bağışıklığı arttırmak, koronavirüs ile temasta ise modern tıp tedavilerinin olası yan etkilerini azaltmak ve hastanın tedaviye uyumunu arttırmak önemlidir. Covid-19 tedavisinde konvansiyonel tedavinin yanında fitoterapi geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamasının kullanılmasının faydalı olacağı öngörülmektedir (Uçar ve ark., 2020). Uçar ve ark. (2020) çalışmasında, sumak ve soğan bitkisinin içeriği nedeniyle virüsün hücre içine girişine engel olduğunu, diğer yeşil sebzelerin ve C vitamini içeren meyvelerin beslenmenin temel taşı olarak kabul edildiğini belirtmiştir (Uçar ve ark., 2020). Yapılan bir çalışmada Covid-19 sürecinde en çok bitkisel yöntemlerin (sumak, zencefil, zerdeçal, nane, kekik, yeşil çay vb) kullanıldığı bulunmuştur (Işık & Can, 2021).

Araştırmada, annelerin geleneksel uygulama kullanma nedenleri çoğunluk (%82.1) ile bağışıklık güçlendirme amaçlı olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları, bağışıklık sistemini güçlendirmek, ilaçların yan etkilerini azaltmak, hastalıktan korunmak, hastalığı kontrol altına almak gibi nedenlerle kullanılabilir (Büyük ve ark., 2014; Hazır & Bozkurt, 2020). Covid-19'dan korunmada da bağışıklığı güçlendirme, rahatlama, tedaviye ek destek amaçlı iyileşmeyi hızlandırmak amacıyla geleneksel ve tamamlayıcı tıpa yönelim artmıştır (Aydın ve ark., 2015; Muslu & Öztürk, 2008). Kurt ve ark. çalışmasında

(2019) annelerin %53.1'inin çocuklarına bağışıklık sistemini güçlendirmek için geleneksel uygulama kullandığı bulunmuştur (Kurt ve ark., 2019). Covid-19'dan çocukları korumak için bağışıklığı güçlü tutmak önemlidir.

Araştırmada, annelerin çoğunluğu (%80) çocuğunu koronavirüsten koruyabildiklerini düşünmektedir. Annelerin koronavirüsten koruma yöntemlerine bakıldığında çoğunluğunun hijyene, izolasyona, dengeli ve yeterli beslenmeye dikkat ettiği saptanmıştır (Tablo 3). Yapılan bir çalışmada çocuklarını Covid-19'dan korumak amaçlı annelerin hijyen ve izolasyon kurallarına uydukları bulunmuştur (Demir ve ark., 2020). Covid-19'dan çocukları korumak için hijyen ve izolasyon kurallarına uymak ve beslenmeyi desteklemek gerekmektedir (Pars, 2020; Özdemir & Pala, 2020). Koronavirüsün çocuklardaki beslenme üzerine yapılan bir çalışmada, pandemi boyunca çocukların günlük yaşamlarında birçok şeyin değiştiği ve bunlardan birinin beslenmedeki yetersizlik olduğu ortaya çıkarılmıştır. Çalışmada koronavirüs pandemisi sürecinde çocukların multivitamin, mineral ve omega-3 gibi besin desteğinin alınması desteklenmiştir (Özenoğlu & Gülbahar, 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda, Covid-19 pandemi sürecinde annelerin çoğunluğunun geleneksel uygulamalar hakkında bilgisi olmadığı ve geleneksel uygulamaları kullanmadığı bulunmuştur. Annelerin çoğunluğunun ailesinde-çevresinde ve çocuğunda Covid-19 tanısı almadığı bulunmuştur. Geleneksel uygulamayı kullanan anneler arasında çoğunluğu bitkisel kaynakları tercih etmektedir. Annelerin geleneksel uygulama kullanma nedenleri çoğunluk ile bağışıklık güçlendirme amaçlıdır. Annelerin çoğunluğu çocuğunu Covid-19'dan koruyabildiklerini düşünmüştür. Annelerin çoğunluğu çocuklarını koronavirüsten hijyen, izolasyon ve düzenli ve dengeli beslenme yöntemleriyle korumaktadır.

Araştırma sonucunda araştırma sorularına yanıt bulmuştur.

Bu sonuçlara göre; annelere doğru geleneksel uygulamalar hakkında bilgi verilmesi, çocuklarda Covid-19 ve geleneksel uygulamaların incelendiği çalışmaların yapılması, daha büyük örneklem sayısı ve farklı yaş grubu çocuklar ile çalışmanın yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Aydın, D., Çiftçi, E., Kahraman, S., & Şahin, N. (2015). Solunum yolu enfeksiyonu geçiren çocuklarda annelerin alternatif tedavi uygulamaları. *Journal of Pediatric Research*, 2(4), 212-217. <https://doi.org/10.4274/jpr.19483>
- Aylaz, R., & Yıldız, E. (2020). *Koronavirüs ve Halk Sağlığı Hemşiresinin Rolü. Yeni Koronavirüs Hastalığının Toplum Üzerine Etkileri ve Hemşirelik Yaklaşımları*. (1. Baskı.) İnönü Üniversitesi Yayın Evi.
- Bülbül, S.H., Turgut, M., & Köylüoğlu, S. (2009). Çocuklarda tıp dışı alternatif uygulamalar konusunda ailelerin görüşleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52(4), 195-202.
- Bulut, H., & Tüfekçi, F.G. (2016). Honey prevents oral mucositis in children under going chemotherapy: A quasi experimental study with a control group. *Complementary Therapies in Medicine*, 29, 132-140. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2016.09.018>

- Büyük, T.E., Güdek, E., & Kalaycı, N. (2014). Annelerin öksürüğü olan çocuğa yaklaşımları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(4), 1019-1031.
- Chang, K.H., Brodie, R., Choong, M.A., Sweeney, K.J., & Kerin, M.J. (2011) Complementary and alternative medicine use in oncology: A questionnaire survey of patients and health care professionals. *BMC Cancer*, 11 (196), 1-9. <https://doi.org/10.1186/1471-2407-11-196>
- Demir, Ö.E., Kuru, G., & Demir, Y.C. (2020). Covid-19 pandemi günlerinde anneler ne düşünür çocuklar ne ister? Anne ve çocukların pandemi algısı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 204-220.
- Efe, S., Özbey, H., Caner, N., Bayat, M., Tahan, F., & Cansever, M. (2020). Alerjik hastalığı olan çocuklarda tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanımı. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 8(3), 1054-1065. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.758193>
- Göktaş, Ö., & Gıdık, B. (2019). Tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanım alanları. *Bayburt Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2(1), 145-151.
- Güveli, H., Uzsoy, A., Özlü, T., Kenger, E., & Ergün, C. (2021). Onkoloji hastalarında tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanım sıklığının ve diyet yaklaşımlarının belirlenmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 21, 307-312. <https://doi.org/10.31590/ejosat.814348>
- Hazır, Y., & Bozkurt, G. (2020). Üst solunum yolu enfeksiyonu geçiren çocuklarda tamamlayıcı ve alternatif tedavi uygulamalarının incelenmesi. *DEUHFED*, 13(3), 117-123. <https://doi.org/10.46483/deuhfed.558449>
- Işık, M.T., & Can, R. (2021). Bir grup hemşirelik öğrencisinin Covid-19 riskine yönelik koruyucu, geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları. *Lokman Hekim Dergisi*, 11(1), 94-103. <https://doi.org/10.31020/mutftd.790805>
- Kalaycı, M.Z., Bayar, B., Çiftci, M.M. Karaağaç, H., Kasımay, A., Sanli, Z.D., Tayfun, K., Uçar, D., Müslümanoğlu, A.Y., Cabioğlu, M.T., & Zorlu, D.D. (2020) Covid-19 enfeksiyonunda akupunktur tedavisi. İçinde: Yılmaz N (Editör), *Yeni koronavirüsün tedavisinde ve önlenmesinde geleneksel ve tamamlayıcı tıp (COVID-19)*. Türkiye Klinikleri.
- Kurt, F., Güvenir, H., Asarkaya, M., Buğa, H., Yakut, H.İ., & Mısırlıoğlu, E.D. (2019). Acil servise solunum sistemi şikayetiyle başvuran çocuk hastalarda tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanımının değerlendirilmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 13(5), 341-347. <https://doi.org/10.12956/tchd.537438>
- Muslu, G.K., & Öztürk, C. (2008). Tamamlayıcı ve alternatif tedaviler ve çocuklarda kullanımı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 51(1), 62-67.
- Özdemir, Ö., & Pala, A. (2020). Çocuklarda COVID-19 enfeksiyonunun tanısı, tedavisi ve korunma yolları. *Journal of Biotechnol and Strategic Health Research*, 1, 14-21. <https://doi.org/10.34084/bshr.711208>
- Özenoğlu, A., & Gülbahar, S.D.G. (2020). Covid-19 pandemisinde fiziksel ve mental sağlığın korunmasında beslenme ve mikrobeyinler. In: Ulutaşdemir N (Ed.), *COVID-19 tedavi belirleyicileri*, Iksad Yayınevi.
- Pars, H. (2020). COVID-19 pandemisinde çocuklar ve pediatri hemşiresinin rolleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 7, 66-75. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.776493>
- Sirois, F.M. (2008). Provider-based complementary and alternative medicine use among three chronic illness groups: associations with psychosocial factors and concurrent use of conventional health-care services. *Complementary Therapies in Medicine*, 16(2), 73- 80. <https://doi.org/10.1016/j.ctim.2007.03.006>
- Taşar, M.A., Potur, E.D., Kara, N., Bostancı, İ., & Dallar, Y. (2011). Düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarında tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamaları: Ankara Hastanesi verileri. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 5(2), 81-88.
- Tuncel, T., Karabel, M., Çetemen, A., Kelekçi, S., Şen, V., & Gürkan, M.F. (2013). Atopik dermatitli çocuklarda tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanımı. *Asthma Allergy Immunology*, 11(3), 178-184.
- Tuncel, T., Şen, V., Kelekçi, S., Karabel, M., Şahin, C., Uluca, Ü., Karabel, U., & Haspolat, Y.K. (2014). Kronik hastalığı olmayan çocuklarda tamamlayıcı alternatif tıp kullanımı. *Türk Pediatri Arşivi*, 49, 148-153. <https://doi.org/10.5152/tpa.2014.1498>

- Uçar, D., Tayfun, K., Müslümanoğlu, A.Y., & Kalaycı, M.Z. (2020). Coronavirus ve fitoterapi. *Bütünleyici ve Anadolu Tıbbı Dergisi*, 1(2), 49-57.
- Uğurlu, E., Kalkım, A., & Sağkal, T. (2014). 0-1 yaş arası bebeklerde sık karşılaşılan ağrı durumları ve ailelerin yaklaşımı. *Fırat Tıp Dergisi*, 19(1), 25-30.
- World Health Organization. (2019, August 26). *Coronavirus disease (Covid-19) advice for the public*. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public>.
- World Health Organization. (2021, July 16). *Infectious disease research for (Covid-19)*. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2021>.
- World Health Organization. (2020, May 6). *Rational use of personal protective equipment (PPE) for coronavirus disease (Covid-19)*. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331498/WHO-2019-nCoV-IPCPPE_8.use-2020.2-eng.pdf.